

hardnekkigheid, die hij van zijn vader had geërfd, heeft Frederik II het kleine Pruisen tijdens den laatsten Silezischen oorlog, gedurende zeven jaren tegen de machtigste mogendheden van Europa verdedigd. In 1761 scheen het rijk den ondergang nabij, maar boven de in puin gestorte steden en dorpen rees de ster van Pruisen weer op, en toen de Koning in 1763 zijn blijden intocht hield in de nijvere stad Crefeld, lag de zevenjarige oorlog met zijn verschrikkingen achter hem, en trad hij als overwinnaar uit het strijdperk.

Het was in de oogen van geloovigen en ongelooovigen als een wonder, dat Pruisen niet was bezweken; als door het oog eener naald had Frederik II het gehaald. Maar nooit heeft hij, zoover de geschiedenis er van gewaagt, verklaard, dat God hem had gered uit al zijn benauwdheden; hij steunde in zijn oorlogen niet op God, maar op zijn zwaard, en deze Jerobeam II der achttiende eeuw, deze achterkleinzoon der vrome Oranje-prinses Louise Henriette, trok zonder God en zonder gebed ten strijde.

Maar onder zijn dappere veldheeren was er meer dan één, die geen slag begon, zonder om des Heeren zegen te smeeken; dat wist Frederik II; en waar hij oprechte, innige godsvrucht ontdekte, daar zweeg zijn spot, en toonde hij zijn eerbied.

Toen de Zevenjarige Oorlog was afgelopen, legde de Koning er zich met alle kracht op toe, om de bronnen der welvaart te ontsluiten. Hij onderzocht alles met eigen oogen; hij had een open oog voor de belangen van den handel, van de nijverheid, van den landbouw; hij liet de dorre heide ontginnen, bevorderde de immigratie van nijvere burgers, en plaatste allengs 43000 huisgezinnen uit den vreemde over in Pruisen. Deze kolonisten beloonden ruimschoots de gastvrijheid, hun bewezen; zij herschiepen de moerassen en poelen in lachende gaarden, en bevolkten meer dan 500 dorpen, die nieuwe welvaart brachten.

De Koning verstrekke gelden uit zijn privaatkas, als de staatskas te kort schoot, om de verarmde inwoners bij te springen; hij keek den Nederlanders de kunst af van kanalen graven, en schreef den ouders het verplicht schoolbezoek hunner kinderen voor.

Hij heeft de voorrechten van den adel gehandhaafd, maar niettemin streng toegezien, dat de daglooner met den prins gelijk stond voor de rechtbank. Hij gaf in alles een voorbeeld van werklust en plichtsbetrachting; daar te Potsdam, waar zich zijn hof bevond, zag men geen schitterende feesten, geen laffe kliek van nietsdoeners, maar daar zag men den Koning van Pruisen in Spartaanschen eenvoud en in een afgedragen plunje van den vroegen morgen tot den laten avond in de weer voor zijn volk.

Hij heeft gewerkt, tot zijn door jicht en waterzucht geteisterd lichaam het opgaf; hij stierf als een stoïcijn in zijn grooten leuningstoel in het paleis te Sans-Souci, en het volk zeide met ontroerde stem: „Onze oude Frits is dood.”

Zoo noemde hem het volk. En terwijl het bij zijn uitvaart tranen van smart en droefheid schreide, prees het zijn rechtvaardigheid en zijn wijsheid, zijn heldenmoed en zijn beminnelijkheid.

Van ouder op kind, zoo is die merkwaardige figuur overgebracht van de achttiende tot op onze, tot de twintigste eeuw. En zooals de oude Frits hem door zijn voorvaderen werd geteekend, ziet de Pruis van heden hem nog; een man van nauwelijks middelbare lengte, tenger van lichaamsbouw, in eenigszins gebukte houding, de groote driekante steek op de vergrijsde slapen, in de blauwe uniform, de hand op den stevigen wandelstok gelegd, het arendsoog flikkerend in koninklijke majesteit of tintelend van geestigen humor.

Zoo staat deze man voor het Pruisische volk geteekend, en al zou zijn metalen standbeeld te Berlijn in gruis vallen, zijn naam zal blijven leven in de herinnering van dit volk.

L. P.

TURKEN EN CHRISTENEN.

Er is een kreet van verontwaardiging door Europa gegaan, toen eenige maanden geleden Italië zijn legioenen naar Tripoli zond, om zich het land, waarop het niet het minste recht had, toe te eigenen. En bij kalmer nadenken moesten de andere volken van Europa erkennen, dat ze in Afrika, in Azië, in Amerika nooit anders hadden gedaan.

Er is een kreet van afkeer opgegaan, toen bekend werd, dat de Italianen in de oases rondom Tripoli als barbaren optraden tegen de inboorlingen, en in hun woede geen vrouwen, geen grijsaards, geen kinderen zelfs ontzagen. En menig Europeesch volk moest de hand in eigen boezem steken, en erkennen, dat het in de landen der Heidenen op zijn beurt evenzoo had gehandeld.

Aan den kant der Turken scheen het recht te zijn; aan den kant der Christenen al het onrecht. En men zou geneigd zijn — want in een strijd kiest men onwillekeurig partij — de Turken de overwinning toe te wenschen, opdat het recht zou zegepralen.

Wie echter weet, hoe de Turken huishouden in de landen, waar ze onbepaalde macht hebben over de Christenen, trekt de sympathie, die naar hun kant ging, even spoedig terug. In Europeesch Turkije hebben de Turken geen onbepaalde macht, ze moeten de mogendheden naar de oogen zien; dat is hun gedurende de geheele negentiende eeuw wel duidelijk gemaakt. Maar in Azië vinden de Christenen, die onder den Turk staan, geen beschermer.

Nog is niet vergeten de groote moord op de Armeniërs, een kleine twintig jaren geleden. Wat heeft Europa toen gedaan? Ja, de edele Gladstone verhieft zijn stem en schold den sultan den grooten moordenaar, doch zijn stem was als van een roepende in de woestijn, waarnaar geen mensch hoort, en niet lang duurde het, of de Duitsche keizer wandelde in Constantinopel arm in arm met Abdoel-Hamid. Het bloed der Armeniërs riep tevergeefs om wraak. Europa had in Aziatisch Turkije geen belangen. Ziet u, geen belangen! Wat vraagt de staatkunde om recht!

En als we tegenwoordig kennis maken met het land der Armeniërs, dan zien we, hoe nog steeds de hand van den overheerscher zwaar drukt. Handwerk, nijverheid, landbouw kunnen er niet tot bloei komen, want ze zijn in de handen der Christenen, en daarom worden moeilijkheden in den weg gelegd.

Zoo wil bv. de katoen in een groot deel van het land uitnemend gedijen. Men zou verwachten, dat de Armeniërs, die bekwame handwerkers zijn, zelf die katoen zouden spinnen en weven. Doch zonder goedkeuring der overheid mogen ze geen onderneming beginnen, en . . . de goedkeuring wordt hun geweigerd. Nu gaat de katoen naar het buitenland, meest naar Engeland, en de katoenen stoffen kunnen ze voor hooge prijzen terug koopen.

In de Moesch-bergen leven miljoenen geiten. De huiden gaan naar Marseille, en worden daar bereid tot chevraulleer. Zou een Armeniër een looierij willen beginnen, de regeering zou het hem weigeren. Hij kan Fransch leer koopen, zoo hij het begeert.

In de Sassoën-bergen was vroeger een bloeiende ijzerindustrie, die de omstreken voorzag van ploegscharen en ander akkergereedschap. In den tijd van den grooten moord is deze industrie verwoest; alle gereedschap werd den lieden ontnomen, en tot heden is niets gedaan om dezen arbeid weder op gang te brengen.

Zoo doen de Turken tegen de Armeniërs, uit haat. De Mohamedaan haat den Christen. Hij laat hem desnoods zijn godsdienst, omdat Mohamed het geboden heeft, maar hij verdrukt hem zooveel hij kan, en waar hij durft, ontnemt hij hem het leven. Recht bestaat niet voor den Christen, die onder onbepaalde Turksche heerschappij staat.

Wie dat wil zien in een eenvoudige geschiedenis uit het dagelijksch leven, leze onderstaand verhaal, ons ge-

zonden door den „Deutschen Hülfsbund für Christliches Liebeswerk im Orient” te Frankfort a/M.

„Het is Zondagavond. Gloeiend heet stond de zon den ganschen dag aan den hemel; nu neigt ze ten ondergang, en alles herleeft bij den koelen avondwind. Het is oogsttijd; de schuren van ons dorp worden reeds gevuld met rijke korenschoven; wederom heeft God in genade Zijn hand uitgestrekt over de velden van rechtvaardigen en onrechtvaardigen, en we vragen ons af, of er ook lieden zijn, die door de goedertierenheid Gods tot bekeering komen.

Terwijl wij rustig in de huiskamer zitten, vernemen we plotseling, dat de Koerdische Agha *) van het dorp aan een armen boer met name Bedros heeft meegedeeld, dat hij vandaag diens tarwe zal laten halen van den akker, om ze te brengen in zijn eigen schuur. Bedros heeft hem geantwoord, dat de tarwe hem niet alleen toebehoort, maar dat ze ten deele het eigendom is van Sahag Effendi, die hem het zaaikoren heeft geleend; doch de Agha heeft hem gezegd: „Of ze Sahag Effendi toebehoort dan of ze God toebehoort, kan mij niet schelen; ik laat ze halen.” En inderdaad, aan de overzijde van de rivier zien we reeds de wagens van den Koerde, en zijn knechten zijn met opladen bezig. De tarwe, die Bedros heeft gezaaid, besproeid en gemaaid, wil hij dus in zijn schuur halen.

Terstond wordt een brief aan de regeering gezonden, en verzocht om politiedienaren, om den roof te verhinderen, en daar men de partijdigheid van de overheid kent, wordt er bijgevoegd, dat ingeval van een weigering de dorpingen zichzelf zullen beschermen, maar dat zij dan niet verantwoordelijk zullen zijn voor de gevolgen. De eigenaar van het veld vertrekt met twee dorpsoudsten naar de overheid. Het eene kwartier verloopt na het andere in bange afwachting. Een paar mannen van het dorp gaan naar den akker van Bedros, om de knechten van den Agha te vragen, dat ze ophouden met opladen, doch tevergeefs; ze gaan voort, tot ze hun vier wagens vol hebben. Dat doet de verbittering in het dorp toenemen; de menschen schelden niet en vloeken niet, ze zwijgen, doch ze verstaan elkander. Tegen dat het donker wordt, ziet men ze in groepen bij elkaar staan; het is hun bittere ernst, want velen van hen zijn in enkele jaren door den Agha tot arme lieden gemaakt.

Dicht bij ons huis gaat de weg voorbij, waarlangs de wagens van den Agha moeten komen. Verderop wordt de weg smal, waar hij tusschen de huizen van het dorp doorgaat; daar is nauwelijks voldoende breedte voor een beladen wagen. De dorpingen maken daar een barrikade van ledige wagens, en daar zal dus, zoo de regeering niet tusschenbeide komt, worden beslist, wie de tarwe zal hebben. Mannen met stokken en messen gewapend en met den moed der vertwijfeling in het hart, staan achter de hutten, bereid hun leven te laten voor hun recht.

Het wordt ons bang om het hart. Moeten wij het aanzien, dat de hartstochten ontvlammen; dat in den ongelijken strijd toch de roovers met den buit gaan strijken; en dat in den stillen, vredigen nacht menschenbloed vergoten wordt? De uren gaan voorbij, en wij bidden God om bescherming voor het geplaagde dorp. Aan slapen gaan denken we niet; we luisteren angstvallig naar ieder hondegeblaf, in de hoop, dat het ons de terugkomst melden zal van de afgevaardigden met de politiemannen. Doch tevergeefs; alles blijft stil.

Onder ons venster liggen een paar Koerden op hun dekens. Ze slapen niet, ook zij zijn gereed voor den strijd, doch ze zijn vrienden van de Armeniërs, ze zullen met hen optrekken tegen denzelfden vijand, die ook hun zooveel leed heeft gedaan, dat ze door den gemeenschappelijken nood met de Christenen vereenigd zijn. Bij de barrikade staan de vrouwen gereed met het mes in de hand, om de touwen van de wagens door te snijden, ten einde het koren af te laden; ze vragen de mannen, hun dat werk

over te laten. Vreezen doen zij niet, zij, die anders als vreesachtig bekend staan.

De spanning neemt toe. Met haar bleek licht bestraalt de maan de verre stille vlakke en de bergen van Moesch op den achtergrond, de stomme getuigen van het leed en het gekrijt van het verleden en het heden. In twee richtingen staren blikken naar Moesch, vanwaar de hulp wordt verwacht, en naar de velden, vanwaar de wagens moeten komen.

't Loopt tegen middernacht. Opeens klinkt hondengeblaf en paardenge-trappel. Vier politiedienaars rijden het dorp binnen. Ons hart beeft van vreugde, we zouden luid willen juichen. De donkere gestalten komen uit hun schuilhoeken te voorschijn; snel wordt op den dorschvloer een goede zitplaats gereed gemaakt voor de redders; hun paarden worden voorzien van het beste hooi; op alle mogelijke wijze tracht men hen te eeren als welkome gasten. Na korte overlegging gaan ze heen, om een geschikte plaats te zoeken voor het afladen van het koren, want ze hebben bevel, het koren noch aan den een noch aan den ander toe te staan, alvorens de regeering heeft beslist, wien het toebehoort. Pas zijn ze gegaan, of ook de wagens komen in het zicht. De gedachte is ons aangenaam, dat de roovers zoo aanstonds teleurgesteld zullen worden.

De politiedienaren gebieden halt en de Koerden gehoorzamen; zij hebben respect voor de regeering, en ze zullen de Armeniërs met rust laten, als ze weten, dat de regeering hen niet steunt. De tarwe wordt dus op neutraal terrein afgeladen, weldra is het stil in het dorp, en wij gaan ter ruste met een gevoel van dank en bevrediging.

Den volgenden morgen bij het opstaan zien wij de politiemannen rustig zitten bij een kop thee, een weelde-artikel voor onze dorpingen, dat gewoonlijk alleen door krankten wordt genoten. Bedros is zeer arm en steekt diep in schulden, maar hij doet alles, om de politie-agenten te vriend te houden, want van hun rapport hangt het af, of hij gedurende den winter wat te eten zal hebben. Nadat dus de agenten zich verkwikt hebben met een kop thee, wordt de tafel voor hen gedekt, en Bedros zet hun het beste voor, dat hij in zijn armoede verschaft kan.

Doch dan wordt het tijd, zich naar de regeering te begeben; men weet, dat de Agha er reeds is, en alles in 't werk stelt om zijn zin te krijgen. 't Is oogsttijd, de arbeid dringt, doch wat hindert dat, als Bedros maar recht gedaan wordt!

Ook de politie-mannen vertrekken, om verslag te geven. Als de avond valt, komen de mannen van het dorp eindelijk terug, en alles wacht begeerig op de uitspraak van de overheid. Hoe luidt de rechtspraak? Drie wagens van de vier zijn voor den Agha. Op welken grond? Wel, de Agha heeft verleden jaar, toen Bedros in zijn dienst stond, den man zijn ploeg een keer geleend!

Alzoo is al zijn arbeid, al zijn moeite vergeefs geweest; Bedros zal dezen winter geen brood hebben, en het volgende voorjaar zal hij zaaizaad moeten leenen en dus weer een deel van zijn oogst aan den leener moeten afstaan.

Nog denzelfden avond komen de Koerden de wagens weer laden en trekken triomfantelijk door het dorp, en wij kunnen gevoelen, hoe het hart van den armen Bedros daarbij bloedt.”

Zie, dat is een geschiedenis van den laatsten zomer, en ze doet ons zien, hoe de toestand der Christenen is onder Turksch bestuur. Wij kunnen in dezen oorlog geen partij kiezen voor de Turken, evenmin als voor de Italianen; we kunnen alleen bidden, dat aan het bloedvergieten weldra een einde komt, en we kunnen verlangen naar den tijd, die komen zal, wanneer gerechtigheid op aarde zal heerschen, omdat de Koning der Gerechtigheid de heerschappij in handen zal nemen.

A. L.

*) De Koerden zijn Mohamedanen. Ze zijn bekend als de uitvoerders van de Christenmoorden. Agha beteekent aanvoerder.